

MALATYA İL MERKEZİNDE YAŞAYAN ANNELERİN ANNE SÜTÜYLE BESLEME HAKKINDAKİ BİLGİ VE DAVRANIŞLARI

İD Gülsen Güneş¹ İD Gülsen Özdemir Ayhan² İD Burak Mete³ İD Rukuye Aylaz⁴

¹Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara

²İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Malatya

³Bingöl İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Başkanlığı

⁴İnönü Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Malatya

ÖZET

Amaç: Bebeklerin sağlıklı büyümesi için en uygun yol emzirmedir. Emzirme sağlıklı bir yaşam için atılabilecek en basit, akılcı ve ekonomik adımdır. Bu çalışmada emziren annelerin emzirme davranışında etkili olan faktörlerin ve emzirme konusundaki bilgi düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot: Bu çalışma kesitsel nitelikte bir araştırmadır. Malatya merkezde 2017 yılında yapılan bu çalışmada, örnekleme seçilen 200 kadın çalışmaya dahil edilmiştir. Anne sütüyle ilgili bilgi ve davranışlarını sorgulayan bir anket formu uygulanmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması 29,41±5,96'dır. Kadınların %60,0'i bebeklerini doğumdan sonraki ilk yarım saat içinde emzirdiklerini, %88,0'i ilk verdikleri besinin anne sütü olduğunu, %73,0'ü

bebeklerini her istediğinde emzirdiklerini belirtmişlerdir. Annelerin %54,0'ü anne sütü verirken bebeğine su verdiğini ifade etmiştir. Annelerin bebeklerini sadece anne sütüyle besleme süresi ortalaması 5 aydır. Anne sütüyle toplam besleme süresi 36 yaş ve üstü annelerde daha uzundur. Üniversite mezunu annelerin ve gelir düzeyi yüksek annelerin anne sütü hakkındaki bilgi düzeylerinin daha fazla olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Sonuç: Malatya il merkezinde emziren annelerde, sadece anne sütüyle besleme süresi tavsiye edilen (6 ay) sürenin altında bulunmuştur. Annelerin çoğu bebeğine ilk besin olarak anne sütü vermiştir. İlk 6 ayda anne sütüyle birlikte hazır mama verme oranı yüksektir. Eğitim düzeyi ve geliri düşük olan annelere yönelik eğitimler artırılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Anne sütü, bilgi, bebek, beslenme.

C	İLETİŞİM İÇİN: Gülsen Güneş Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara gulsen.gunes@inonu.edu.tr
ORCID	GG https://orcid.org/0000-0003-2021-7103
ORCID	GÖA https://orcid.org/0000-0002-2639-7355
ORCID	BM https://orcid.org/0000-0002-0780-6176
ORCID	RA https://orcid.org/0000-0002-4287-932X
✓	GÖNDERİLDİĞİ TARİH: 18 / 07 / 2019 • KABUL TARİHİ: 17 / 12 / 2019

KNOWLEDGE AND BEHAVIOR OF MOTHERS LIVING IN MALATYA PROVINCE ABOUT BREASTFEEDING THEIR BABIES

ABSTRACT

Objective: Breastfeeding is the most appropriate way for healthy growth of infants. Breastfeeding is the simplest, rational and economic step that can be taken for a healthy life. The aim of this study was to determine the factors affecting breastfeeding behavior of breastfeeding mothers and their knowledge about breastfeeding.

Material and Method: This is a cross-sectional study. In this study conducted in Malatya center in 2017, 200 women selected as sampling were included in the study. A questionnaire was used to question the knowledge and behaviors of breast milk.

Results: The mean age of the mothers was 29.41±5.96. 60.0% of the women stated that they breastfed their babies

within the first half hour after birth, 88.0% stated that their first food was breast milk, and 73.0% stated that they breastfed their babies whenever they wanted. 54.0% of the mothers expressed that they gave water to their baby while giving breast milk. The average duration of mothers feeding their babies with only breast milk is 5 months. The total duration of breastfeeding is longer in mothers aged 36 years and older.

It was observed that university mothers and high income mothers had higher levels of knowledge about breast milk ($p<0.05$).

Conclusion: In breastfeeding mothers in the city center of Malatya, only breastfeeding time was below the recommended period (6 months). Most mothers gave their baby breast milk as the first food. In the first 6 months, breastfeeding rate is high. Training should be increased for mothers with low education and income.

Keywords: Breast feeding, knowledge, infant.

GİRİŞ

Bebeklerin sağlıklı büyümesi için en uygun yol emzirmedir.¹ Anne sütü ile besleme; bebeğin büyüme ve gelişmesinde ihtiyacı olan enerji ve öğelerin; yaşamın ilk 6 ayında tamamını, ikinci 6 ayında yarısını, bir yaşından iki yaşına kadar ise üçte birini karşılar. Anne sütü ile beslenmenin zamanı için yapılan çalışmaların sonuçlarına göre, yaşamın ilk 6 ayında sadece anne sütü verilmesi, 6 aydan sonra 2 yaşına kadar ek gıdaya geçilmesi ve beraberinde anne sütüne de devam edilmesi tavsiye edilmektedir.¹ Her bebek için kendi annesinin sütü en uygun bileşenleri içermektedir.^{2,3} Çünkü bebek için o an ihtiyaç duyduğu tüm besin ve enerji öğeleri kendi annesinin sütünde bulunmaktadır. Prematüre doğan bebekler için de en uygun gıda anne sütüdür. Erken doğum yapan anneler, bebeklerinin doğum zamanına uygun içerikte süt salgırlarlar.⁴ Bütün kadınlar fiziksel olarak bebeğini emzirebilir. Emzirme olayını gerçekleştirmek anne meme büyüklüğü ile ilgili değildir. Meme büyüklüğü ile süt miktarı arasında bir ilişki yoktur. Hatta meme ameliyatı geçirmiş kadınlar da emzirebilir.² Anne sütü her zaman temiz ve bebeğin beslenmesine uygundur. Anne sütünün hem emilim oranı hem de bebek vücudunda kullanılma oranı yüksektir.³

Anne sütünün annenin ve özellikle bebeğin sağlığına birçok faydası vardır. Bebeğe gelişimsel, bağışıklık, psikolojik yönden anneye sağlık ve ekonomik açıdan faydaları vardır.⁴ Bebeklerin emzirilmesi sağlıklı büyümeleri için en önemli faktörlerden biridir.⁵

Emzirilen bebekler yaşama sağlıklı bir adımla başlamış olur. Emzirme sağlıklı bir yaşam için atılabilecek en basit, akılcı ve ekonomik adımdır. Doğru ve dengeli beslenmenin temelidir. Bebeklerin sağlıklı gelişmesini sağlar ve hastalıklardan koruyucudur. Anne sütü, bebek ölümlerinin, çocukluk dönemi hastalıklarının ve bulaşıcı olmayan hastalıkların görülmesini azaltır ve ekonomik açıdan aileye destek verir.^{6,7} Bebeklerin sağlıklı büyümesinde ve hastalıklara karşı korunmasında anne sütünün önemi bilinmektedir. 2017 yılında yapılan bir meta analiz çalışmasına göre; doğduktan 2-23 saat sonra emzirilen bebeklerin, doğduktan ilk saat içerisinde emzirilen bebeklere göre doğumu takip eden 28 gün içinde ölme riski %33.0 daha fazladır. Doğduktan ≥24 saat sonra emzirilen bebeklerde bu risk 2,19 kat daha fazla olduğu görülmektedir.⁸

Anne, kendi beslenmesine de özen göstermelidir. Süt verimi için annenin sık aralıklarla emzirmesi ve memeyi tamamen boşaltmasının yanı sıra; süt, annenin vücudunda yapıldığı için alınan besinlerin çeşitliliği ve yeterli miktarda olması da önemlidir. Anne, yeterli ve dengeli beslenmeyi sağlayamazsa süt yapımı için gerekli besin öğeleri anne depolarından sağlanacaktır. Bu durum annenin sağlığı üzerine büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Annenin kısa zamanda güçsüzleşmesine, sık sık hastalanmasına sebep olabilmektedir. Memelerin uzun süre emzirilmemesi veya tam boşaltılmaması nedeniyle oluşan doluluk ve rahatsızlık hissi, meme kanallarının tıkanması gibi anneyi zora sokan durumlar sık emzirilerek giderilir.³

Bu çalışma ile bir grup emziren annede emzirme davranışında etkili olan faktörlerin ve emzirme konusundaki bilgi düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çalışma Malatya il merkezinde 2017 yılında yapılmış kesitsel nitelikte bir araştırmadır. Çalışmanın evrenini Malatya il merkezinde yaşayan ve bebekleri 1 yaşında olan kadınlar oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü % 80 güç ve % 95 güven aralığı alınarak Openepi programı ile 200 kişi olarak bulunmuştur. Aile Sağlığı Merkezi (ASM) bölgelerinde yaşayan son 1 yıl içinde doğum yapmış kadın nüfuslarına göre ağırlıklandırılarak her bir ASM bölgesinden ulaşılabilecek kişi sayısı belirlenmiştir. Malatya il merkezinde 39 aile sağlığı merkezi bulunmaktadır. Aile Sağlığı Merkezleri'nin belirlenmesinde kota örnekleme yöntemi kullanılmıştır, üç aile sağlığı merkezinde belirlenmiştir. Aile hekimliğine başvuran kadınların belirlenmesinde kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Sancaktar ASM, Taştepe ASM ve Çarmuzu ASM'ye başvuran emziren ve çalışmaya katılmayı kabul eden anneler çalışmaya dahil edilmiştir. Gerekli kurumlardan izin alındıktan sonra anketimiz annelerle yüz yüze görüşülerek anket çalışmasına katılmayı kabul ettikten sonra uygulanmıştır. Annelerin, anket uygulanmadan önce bilgilendirilmiş onam formu ile izinleri alınmıştır. Annelere uygulanan anket formu; sosyodemografik özellikler ve anne sütü ve bebek beslenmesi ile ilgili bilgi sorularından oluşmaktadır. Sorular literatürden yararlanarak hazırlanmıştır.⁹⁻¹³ Bilgi sorularına verilen cevaplar doğru/yanlış olarak değerlendirilmiştir. Yanlış cevap 0 puan, doğru cevaplar 1 puan olarak değerlendirilmiştir. Sorulara verilen cevaplar daha sonra toplanarak toplam puan elde edilmiştir. Veriler SPSS 22 istatistik programında değerlendirilmiş, puanların karşılaştırmalarında bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık değeri $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmamıza 200 anne katılmıştır. Çalışmaya katılan annelerin %81,5'i 35 yaş altındadır, %62'si lise altı eğitim seviyesindedir, çoğunluğu ev hanımıdır (Tablo 1). Ailede yaşayan kişi sayıları açısından bakıldığında ev içinde yaşayan toplam kişi sayısı 3 ile 8 kişi arasında değişmektedir. Ortalama evde yaşayan kişi sayısının ise $2,56\pm 1,29$ olduğu görülmüştür.

Annelerin gebeliği sırasında, doğum öncesinde anne sütü, emzirme ile ilgili eğitim alıp almama durumlarına bakıldığında %68,5'inin eğitim aldığı,

Tablo 1. Annelere ait sosyodemografik özelliklerin dağılımı		
Sosyodemografik Özellikler	n (200)	%
Yaş		
15-25 arası	60	30,0
26-35 arası	103	51,5
36 ve üstü	37	18,5
Eğitim		
İlkokul ve altı	82	41,0
Ortaokul	42	21,0
Lise	45	22,5
Üniversite	31	15,5
Meslek		
Ev hanımı	171	85,5
Memur	29	14,5
Aylık gelir		
Asgari ücret ve altı	129	64,5
1300-3000	47	23,5
3001 ve üstü	24	12,0
Evde yaşayan kişi sayısı		
4 ve altı kişi	179	89,5
5 ve üstü kişi	21	10,5

Tablo 2. Annelerin gebelik döneminde anne sütü ve emzirme ile ilgili aldıkları eğitim durumu		
Gebelik dönemi eğitim	n (200)	%
Eğitim alma		
Evet	137	68,5
Hayır	63	31,5
Eğitim alınan kişi		
Doktor	9	6,5
Ebe	45	32,8
Hemşire	34	24,1
Aile büyüğü	43	31,3
Komşu-arkadaş	6	4,3

kadınların sadece %6,5'inin doktordan eğitim aldığı görülmüştür (Tablo 2). Annelerin %19,0'unun gebelik esnasında sigara içtiği görülmüştür.

Çalışmaya katılan annelerin bebeklerinin %50,8'i erkektir, %55,1'inin doğum şekli normal doğumdur, %18,5'inin doğum ağırlığı 2500 gramın altındadır. Toplam emzirme sürelerine bakıldığında toplam anne sütü ile ortalama besleme zamanı $6,28\pm 2,83$ ay iken sadece anne sütü ile besleme zamanı $5,05\pm 1,48$ aydır.

Bebeklerin doğum özelliklerine toplam emzirilme sürelerine bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Doğum anındaki bebeklere ait özellikler ve toplam emzirme süreleri				
Bebeklere ait özellikler	n	%	Ortalama±SS	p
Cinsiyet				
Kız	97	49,2	5,22±1,29	0,147
Erkek	100	50,8	4,85±1,66	
Doğum haftası				
<32 hafta	6	3,0	5,16±2,04	
32-36 hafta	18	9,0	5,00±1,76	
37-38 hafta	45	22,6	5,11±1,19	0,948
39-40 hafta	87	43,7	5,01±1,57	
>40 hafta	43	21,6	5,07±1,43	
Doğum şekli				
Normal	109	55,1	5,14±1,34	0,466
C/S	89	44,9	4,91±1,66	
Doğum ağırlığı				
1000-2500 gr	36	18,5	5,00±1,73	
2600-3000 gr	65	33,5	4,96±1,51	0,186
3100-3600 gr	65	33,5	4,98±1,44	
3600-4000 gr	28	14,5	5,52±1,16	
SS: Standart sapma, C/S: Sezeryan				

Tablo 4. Bebeklerin doğum sonrasında yaşadıkları sağlık sorunları ve annelerin emzirme davranışları		
	n	%
Sağlık sorunu		
Sağlıklı	172	86,9
Yeni doğan ünitesinde takip	15	7,6
Diğer	11	5,6
İlk emzirme zamanı		
İlk yarım saat içinde	119	60,1
İlk 1 saat içinde	47	23,7
İlk 2 saat içinde	18	9,1
Hiç emmedi	3	1,5
Diğer	11	5,6
İlk verilen besin		
Anne sütü	175	88,4
Su	1	0,5
Şekerli su	8	4,0
Hazır mama	14	7,1
Emzirme sıklığı		
Her istediğinde	143	73,0
1 saatte bir	32	16,3
2 saatte bir	16	8,2
3 saatte bir	2	1,0
Günde 6 kez	3	1,5

Bebeklerin doğum sonrasında yaşadıkları sağlık sorunları ve ilk emzirme ile ilgili bilgilere bakıldığında, %7,6'sının doğumdan sonra yoğun bakım ihtiyacı olduğu, %60'ının ilk yarım saat içinde emzirildiği, %88,4'üne ilk besin olarak anne sütü verildiği görülmüştür (Tablo 4). Annelerin %54,0'ü anne sütü verirken bebeğine su verdiğini ifade etmiştir.

Annelerin %31,5'i bebeklerini emzirmeyi ilk 6 ay içinde bırakmış ya da hiç emzirmemiştir. İlk 6 ay içinde emzirmeyi kesme nedenlerine bakıldığında bebeğin emmeyi bırakması ve annenin sütünün olmamasının ön planda olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Ek mama verme nedenlerinde sütün yetersiz olması en önemli nedendir (Tablo 6).

Annelerin %43,0'ü bebeğini emzirme döneminde yalnızca meme ya da emzik kullandığını söylemiştir. Aynı şekilde %45,5'i de emzirirken biberon kullandığını ifade etmiştir. Annelerin %27,8'i taburcu döneminde hiç kimseden emzirme ile ilgili bir destek almadığını söylemiştir.

Bilgi sorularına verilen cevapların emzirme eğitimi alma durumlarına göre dağılımı Tablo 7'de gösterilmiştir. Bilgi düzeyleri eğitim alanlarda daha yüksektir.

Annelerin çeşitli sosyodemografik özellikler açısından bilgi düzeylerinin karşılaştırılması ve anlamlı bulunanlar Tablo 8-9 ve 10'da verilmiştir. "Emzirirken Antibiyotik kullanımı" konusunda doğru ve yanlış cevap verenlerin bazı değişkenlere göre dağılımına bakıldığında eğitim, gelir durumu ve ailedeki kişi sayısına göre anlamlılık olduğu görülmüştür (Tablo 8). Eğitim seviyesi ve gelir düzeyi arttıkça antibiyotik kullanımının doğru olduğunu söyleyenlerin oranı artmıştır. "İlk ağız sütü bebeğe verilmelidir" ve "anne sütü bebeği enfeksiyonlardan korur" konusunda doğru ve yanlış cevap verenlerin gelir gruplarına ve ailedeki kişi sayısına göre dağılımına bakıldığında; gelir grubu yüksek olan ve ailede yaşayan kişi sayısı 4'ün altında olan gruplarda doğru cevap verme yüzdeleri anlamlı olarak yüksektir (Tablo 9 ve 10).

TARTIŞMA

Anne sütü ile yeni doğanların beslenmesi sağlıklı büyümeye katkısı olan önemli bir unsurdur. Bebeklerin ilk 4-6 aylık periyodunda gereksinimi olan besinleri içeren bir gıdadır. Anne sütü içerdiği antikokorlar aracılığıyla bebekleri hastalıklardan korur, beslenme yetersizliğine bağlı sorunların sıklığının azalmasında önemlidir.⁹ Anne sütü ile besleme konusunda yapılan çalışmalar, annelerin eğitim düzeyinin, sosyoekonomik durumun bu konuyu etkileyen

faktörler olduğunu ortaya koymuştur.^{10,11} Dalgıç ve ark. tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre eğitim seviyesi artıkça anne sütü ile ilgili bilgi sorularına doğru cevap verme oranı artmaktadır. Okur-yazar olmayan kadınların %54,2'si, okur yazar olanların %68,5'i, ilkokul mezunu olanların %71,3'ü, ortaokul mezunu olanların %76,6'sı, lise ve yüksekokul mezunlarının %78,4'ü sorulan bilgi sorularına doğru cevap vermiştir.¹² Bizim çalışmamız da bu bulguyu desteklemektedir. Annelerin eğitim seviyesi artıkça sorulan bilgi sorularına verdikleri doğru cevaplar anlamlı şekilde artmaktadır. Bunun yanında çalışmamızdaki bir diğer bulgu da gebelik döneminde emzirme ve anne sütü ile ilgili eğitim alan annelerin, emzirme ve anne sütü ile ilgili sorulan bilgi sorularına anlamlı ve yüksek cevap vermeleridir. Bu sonuçlar anne eğitiminin beslenme konusunda önemli olduğunu ve annelerin bilgi eksikliklerini gidermek için verilen eğitimlerin etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışan annelerin, aylık geliri fazla olan annelerin ve hanede yaşayan sayısı az olan annelerin bilgi sorularına anlamlı derecede yüksek yanıtlar verdiği görülmüştür. Dalgıç ve ark. tarafından yapılan çalışmada kayınvalidesi ile oturmayanların daha doğru yanıtlar verdiği görülmüştür.¹² Yiğitbaş ve ark. tarafından yapılan çalışmada ise aile tipi ile emzirme tutum davranışı açısından fark bulunmamıştır. Aynı çalışmada anne mesleğinin, annenin çalışma durumunun ve anne eğitiminin etkili faktörler olduğu görülmüştür. Bulgular bizim çalışmamızla paralellik göstermektedir. Annelerin eğitim seviyesinin artması, çalışması emzirme tutumuna olumlu yönde ve anlamlı şekilde katkı yapmaktadır.¹³ Hong Kong'da yapılan prospektif bir çalışmanın sonuçları da bizim sonuçlarımızı desteklemektedir. Anne eğitim seviyesinin artması anne sütü ile besleme davranışına müspet yönde katkı yapmaktadır.¹³ Bu farklılıkların sebebi geleneksel bilgileri olan kişilerle yaşamının doğruyu öğrenmede veya uygulamada bir engel teşkil etmesi olabilir. Aynı zamanda kadının eğitim seviyesinin artması, ekonomik durumunun iyileşmesi gibi kadının statüsünü artıran etmenlerin, annelerin doğru bilgiyi uygulamada kendi inisiyatifi almasını etkilediğini göstermektedir. Kadının statüsünün artması geleneksel yapıdan kaynaklanan baskıyla baş etmede olumlu yönde katkı sağlamaktadır. DSÖ ve UNICEF'in beslenme ile ilgili tavsiyeleri çocukların hayatlarının ilk 6 ayında sadece anne sütü ile beslenmesi ve katı gıda, ek gıdanın ise ilk aydan sonra verilmesi yönündedir.^{9,14} Ülkemizde yapılan başka çalışmalarda bu sürenin değişken olduğu görülmüştür. Ortalama emzirme süresi 4,8-11,8 ay arasında değişmektedir.¹⁵⁻¹⁷

Tablo 5. Annelerin 6 aydan önce emzirmeyi kesme nedenleri		
Emzirmeyi Kesme Nedeni	n	%
Anne sütü olmaması	23	36,5
Bebegin emmeyi bırakması	24	38,1
İşte çalışmak	4	6,3
Annenin hasta olması	2	3,2
Bebegin hasta olması	4	6,3
Diğer	6	9,5

Tablo 6. Hazır mama verme durumları ve nedenleri		
	n	%
Hazır mama verme		
Doğumda	36	27,9
1. Ayda	12	9,3
2-3. ayda	17	13,2
4-6. ayda	64	49,6
Hazır mama verme nedeni		
Sütüm yok	16	12,4
Sütüm yetersiz	96	74,4
Diğer	17	13,2

Nijerya'da yapılan bir kesitsel ve analitik çalışmanın sonuçları şu şekildedir. Annelerin sadece anne sütü ile besleme konusundaki bilgi ve farkındalıkları yüksek fakat uygulama düşük bulunmuştur. Bunu etkileyen faktörlere bakıldığında anne eğitim seviyesinin düşük olması, sezeryan ile doğum yapmış olmak, annenin sosyo-ekonomik seviyesinin artması, toplumsal sınıfının artması emzirme süresini kısaltan faktörler olarak görülmüştür. Aynı çalışmada ilk verilen besin açısından da fark olduğu görülmüştür. İlk besin olarak anne sütü verenlerin ve kolostrumu veren annelerin daha uzun süre sadece anne sütü ile bebeklerini besledikleri görülmüştür.¹⁸ Bizim çalışmamızda da ilk yarım saat ve ilk bir saat içinde emziren annelerin toplam anne sütü ile besleme zamanlarının daha uzun ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Koç ve ark. tarafından annelerin emzirme tutumunu etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışmada yaşın artmasının ve çekirdek aile olarak yaşamının emzirme tutumunu olumlu yönde ve anlamlı şekilde etkilediği görülmüştür.¹⁹ Ülkemizde yapılan başka çalışmaların sonuçlarına göre de çekirdek ailede yaşayanların emzirme ile ilgili bilgi puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.^{20,21} Geleneksel ve büyük ailelerde evin daha tecrübeli, yaşlı kişiler tarafından yönetilmesinin bu durum üzerinde etkili olduğunu düşünmekteyiz, geleneksel bilgilerin yanlış olması ve kadının bu duruma karşı koyacak ev içi statüsünün olmaması bu durumun kaynağı olabilir.

Tablo 7. Bilgi sorularına verilen cevapların emzirme eğitimi alma durumlarına göre dağılımı

Bilgi soruları	Eğitim alanlar				Eğitim almayanlar				p
	Doğru		Yanlış		Doğru		Yanlış		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
İlk ağız sütü bebeğe verilmelidir	66	86,8	10	13,2	90	74,4	31	25,6	0,026
Anne sütü ilk 4-6 ay yeterlidir	72	94,7	4	5,3	99	82,5	21	17,5	0,009
Anne sütü bebeği enfeksiyonlara karşı korur	75	98,7	1	1,3	119	98,3	2	1,7	0,669
Anne sütü gerekli hormon ve vitaminleri içerir	74	97,4	2	2,6	116	95,9	5	4,1	0,449
Anne sütü uygun koşullarda saklandığında bebeğe verilebilir	74	97,4	2	2,6	116	95,9	5	4,1	0,449
Anne antibiyotik kullanırken emzirmeye ara vermemelidir	57	75,0	19	25,0	77	63,6	44	36,4	0,065
Emzirmenin gebelik önleyici etkisi vardır	33	44,0	42	56,0	59	48,8	62	51,2	0,308
Emzirmenin anneye yararlı etkileri vardır	35	46,1	41	53,9	36	29,8	85	70,2	0,015
Hazır mama anne sütüne eşdeğerdir	72	94,7	4	5,3	96	80,0	24	20,0	0,003

p: iki yönlü anlamlılık

Tablo 8. "Emzirirken Antibiyotik kullanımı" konusunda Doğru ve Yanlış cevap verenlerin bazı değişkenlere göre dağılımı

Sosyo-demografik Özellikler	Emzirirken Antibiyotik Kullanımı Yanıtı				p
	Doğru		Yanlış		
	n	%	n	%	
Eğitim Durumu					
İlkokul ve altı	50	61,0	32	39,0	0,002
Ortaokul	24	58,5	17	41,5	
Lise	32	71,2	13	28,9	
Üniversite	29	93,5	2	6,5	
Gelir Durumu					
1300 TL ve altı	82	64,1	46	35,9	0,013
1301-3000 TL	30	63,8	17	36,2	
3000TL +	23	95,8	1	4,2	
Ailedeki Kişi sayısı					
4 ve altı	86	80,4	21	19,6	0,001
5 ve üzeri	37	52,1	34	47,9	

p: iki yönlü anlamlılık

Gana'da kırsalda yaşayan annelerin sadece anne sütü verme konusundaki bilgi, tutum ve bunları etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmada da annelerin bilgi ve tutumları yüksek olarak bulunmuştur. Sadece anne sütü ile besleme davranışına bakıldığında ise sadece anne sütü ile beslemeye ait bilginin artması, tutumun olumlu yönde yüksek olması bu davranışı etkilemektedir. Bu konuda daha bilgili olan ve tutum açısından ise pozitif tutum sergileyen anneler sadece anne sütü ile besleme davranışını daha çok göstermektedir. Aynı çalışmada anne eğitim seviyesinin ve bebeğin 3 aydan küçük olmasının da

etkili faktörler olduğu görülmüştür. Anne eğitim seviyesinin artması ve bebeğin 3 aydan küçük olması sadece anne sütü ile besleme davranışına olumlu yönde katkı yapmaktadır.²² Ülkemizde ve dünyada bulunan bu sonuçlardaki farklılıklar kültürel ve kişisel özelliklerden kaynaklanıyor olabilir. Ürdün'de çalışan anneler üzerinde yapılan aynı konseptte sahip başka bir çalışmanın sonuçları ise şöyledir; ilk aylar sadece anne sütü verme oranı %72,4 iken 6. ayda bu oran %20,9'a düşmektedir. Bunun sebepleri incelendiğinde ise annelerin yaklaşık üçte biri işinden dolayı anne sütünü kestiğini söylemiştir. Annelerin %18,6'sı iş yerlerinde emzirmeye uygun yer olduğunu ifade etmiştir. %61,9'u da annelik için verilen izin sürelerinin başarılı emzirme için yeterli olmadığını söylemiştir.²³ Bizim çalışmamızda ilk altı ayda anne sütünün kesme ya da hiç vermeme nedenlerine baktığımızda anne sütünün olmaması ve bebeğin emmeyi bırakması ilk sıralarda yer almaktadır. Annenin çalışması % 6 oranında erken kesmeyi etkileyen faktördür. TNSA 2013'ün sonuçlarına göre de sadece anne sütü ile besleme oranı ilk aylar %58 iken bu oran 4-5 aylık olan bebeklerde %10,0 civarındadır.⁹ Bizim çalışmamızda ise ortalama sadece anne sütü ile besleme süresi yaklaşık 5 aydır. DSÖ önerileri göz önünde bulundurulursa ülkemizde ve ilimizde sadece anne sütü ile besleme zamanının yetersiz olduğu görülmektedir. Annelerin yaklaşık yarısının 4-6 ay civarında hazır mamaya başladığı görülmüştür. Bunun çoğunlukla nedeni anne sütünün yetersiz olmasıdır. TNSA 2008'de anne sütü ile besleme oranı %42,0 iken TNSA 2013'de % 30,0'a gerilemiştir. Buna rağmen, doğumdan sonraki ilk saatte ve ilk günde emzirme TNSA-2013'te sırasıyla %50,0, %70,0 iken, TNSA-2008'de %39,0 ve %73,0'tür.^{9,24} Bizim çalışmamızda ise annelerin %73,8'i bebeklerini ilk yarım saat veya bir saat içinde anne sütü ile beslediklerini söylemiştir. Bizim bulgularımız ülke bulguları ile örtüşmektedir.

Biberonla beslemede sık görülmektedir. Çalışmamızda annelerin %43,0'ü bebeklerini emzirme döneminde yalancı meme ya da emzik, %45,5'i de emzirirken biberon kullandığını ifade etmiştir. TNSA 2013 verilerine göre ise emzirme döneminde biberon ve emzik kullanma sıklığı %63,0'tür.⁹ Ünsal ve ark. yaptığı çalışmada biberon kullanma sıklığı %63,0'tür.⁹ Biberonla besleme ve emziğin enfeksiyon riskini artırdığı göz önüne alınırsa oldukça yüksek bir orandır. Bu çalışma da annelerin gebelik döneminde emzirme ile bilgi kaynaklarına bakıldığında yaklaşık %60,0'ı ebe ve hemşireden, %30,0'u aile büyüğünden, %6,0'sı da doktordan eğitim aldığını söylemiştir. Yiğitbaş tarafından yapılan çalışma da annelerin en çok bilgi aldığı kişilerin doktorlar olduğu görülmektedir. Ebe ve hemşirelerin ikinci sırada bilgi kaynağı olduğu

görülmüştür.¹³ Bu farkın sebebi bölgesel farklılıklar olabilir. Bizim çalışmamız açısından annelerin ve doktorların arasındaki ilişkinin bu anlamda zayıf olduğunu görülmektedir ya da gebelerin doktorlardan bu konuda bilgi almaktan çekindiği şeklinde yorumlanabilir. Aynı çalışmanın sonuçlarına göre bebeklerin doğumdan sonra emzirmeye başlama zamanına bakıldığında, ilk yarım saat içinde emzirme oranı %58,8, ilk 1 saat içinde emzirme %16,5, ilk 2 saat içinde emzirme %14,5 iken 2. saatten sonra emzirme %10,2 olarak bulunmuştur.¹³ Özcebe ve ark.'nın çalışmasında %90,0 Ertem ve ark.'nın çalışmasında %97,9 Kılıç ve ark.'nın çalışmasında %70,6 olarak bulunmuştur.²⁵⁻²⁷ Bizim çalışmamızda ise ilk saat içinde emzirme oranı yaklaşık %84,0 olarak bulunmuştur. Bu oranlar yüksek ve ideal olarak yorumlanabilir.

SONUÇ

Eğitim alan kadınlarda kolostrumun bebeğe verilmesi gerektiği bilgisi artmaktadır. Anne eğitimi, mesleğinin olması, sosyoekonomik statü yüksekliği ve çekirdek ailede yaşıyor olmak emzirme konusunda bilgi düzeyine olumlu katkı yapmaktadır. Annelerin emzirme konusundaki bilgi kaynaklarına bakıldığında büyük kısmının ebe, hemşire ve aile büyüğünden bu ihtiyacı karşıladığı ortaya çıkmıştır. Ortalama emzirme sürelerinin tavsiye edilen sürelerin altında olduğu görülmüştür. Anne yaşı arttıkça ortalama emzirme süresi de uzamaktadır. Biberonla beslemek ve emzik kullanma davranışı sık olarak görülmektedir. Öneri olarak annelere gebelik döneminde ve öncesinde emzirmenin önemi ile ilgili verilen eğitimlerin artırılması önerilebilir. Ayrıca kadınların eğitiminin ve ekonomik durumunun yükseltilmesi de bir öneri olarak sunulabilir.

17th International Eastern Mediterranean Family Medicine Congress'de sunulmuştur.

*Yazarlar herhangi bir çıkar ilişkisi içinde bulunmadıklarını bildirmiştir.

Tablo 9. Annelerin gelir durumlarına göre "İlk ağız sütü bebeğe verilmelidir" konusundaki yanıtlarının dağılımı

Sosyo-demografik Özellikler	"İlk Ağız Sütü Verilmelidir" Yanıtı				p
	Doğru		Yanlış		
	n	%	n	%	
Gelir Durumu					
1300 TL ve altı	97	75,8	31	24,2	0,032
1301-3000 TL	38	80,9	9	19,1	
3000TL +	23	95,8	1	4,2	
Eğitim Durumu					
İlkokul ve altı	61	74,4	21	25,6	
Ortaokul	34	82,9	7	17,1	0,272
Lise	35	77,8	10	22,2	
Üniversite	28	90,3	3	9,7	
Ailedeki Kişi sayısı					
4 ve altı	145	81,5	33	18,5	0,047
5 ve üzeri	13	61,9	8	38,1	

p: İki yönlü anlamlılık

Tablo 10. Annelerin gelir durumlarına göre "Anne sütü bebeği enfeksiyonlardan korur" konusundaki yanıtlarının dağılımı

Sosyo-demografik Özellikler	"Anne Sütü Enfeksiyondan Korur" Yanıtı				p
	Doğru		Yanlış		
	n	%	n	%	
Gelir Durumu					
1300 TL ve altı	106	83,5	21	16,5	0,015
1301-3000 TL	43	91,5	4	8,5	
3000TL +	24	100,0	0	0,0	
Eğitim Durumu					
İlkokul ve altı	67	82,7	14	17,3	
Ortaokul	37	90,2	4	9,8	0,382
Lise	40	88,9	5	11,1	
Üniversite	29	93,5	2	6,5	
Ailedeki Kişi sayısı					
4 ve altı	159	89,8	18	10,2	0,008
5 ve üzeri	14	66,7	7	33,3	

KAYNAKLAR

1. WHO. Breastfeeding [Internet]. WHO. 2018 [cited 2019 May 8]. Available from: https://www.who.int/nutrition/topics/exclusive_breastfeeding/en/
2. Wick MJ. Mayo Clinic Guide to a Healthy Pregnancy. second. Wick MJ, Limbeck PMM, Cavallo AL, editors. Rochester: mayo clinic; 2018.
3. T. C. Sağlık Bakanlığı-Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü. Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi-Beslenme Modülü [Internet]. Ankara; 2008 [cited 2019 May 6]. Available from: www.ilkayofset.com

4. Samur G. Anne Sütü [Internet]. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı; 2008 [cited 2019 May 7]. Available from: <https://asmimiz.com/filepath/asm/155/dokuman/anne-sutu.pdf>
5. Hacettepe Üniversitesi Nüfus, Etütleri Enstitüsü. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması [Internet]. Ankara; 2014 [cited 2019 May 7]. 157-162, 345 p. Available from: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/tnsa_2013_ana_rapor.pdf
6. UNICEF. Breastfeeding | Nutrition [Internet]. 2015 [cited 2019 May 5]. Available from: https://www.unicef.org/nutrition/index_24824.html

7. The Lancet Editorial. Breastfeeding: achieving the new normal. Lancet [Internet]. 2016 [cited 2019 May 5]; 387(10017): 404. Available from: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2816%2900210-5>
8. Smith ER, Hurt L, Chowdhury R, et al. Delayed breastfeeding initiation and infant survival: A systematic review and meta-analysis. PLoS One 2017; 26: 12: e0180722.
9. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması, 2013. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Avrupa Birliği, Ankara, Türkiye
10. Gürakan B, Özcebe H, Bertan M. "Multipar Annelerin Anne Sütü ile ilgili Deneyimleri", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 1993; 36: 1-10.
11. Kahraman H, Özsan S, Koparal I, Ecevit A, Çağlar MK. "Anne Sütü ile Beslenme ve Altı Aylık İzlem Sonuçları", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 1994; 37: 139-146.
12. Dalgıç N, Hızal Z, Köse R. Ankara'nın on merkez ilçesinde anne sütü ile ilgili bilgi tutum ve davranışların incelenmesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 1998; 51: 3: 137-143
13. Yiğitbaş C, Kahriman İ, Yeşilçiçek K, Bulut H. Trabzon il merkezindeki hastanelerde doğum yapan annelerin emzirme tutumlarının değerlendirilmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi / Gümüşhane University Journal of Health Sciences 2012; 1: 49-59.
14. Tarrant M, Daniel YT Fong, Kendra M Wu, et al. Breastfeeding and weaning practices among Hong Kong mothers: a prospective study. BMC Pregnancy and Childbirth 2010, 10:27 <http://www.biomedcentral.com/1471-2393/10/27>
15. İskender G, Müge Y, Habibe Ş, et al. Kayseri Melikgazi Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde 0-36 aylık çocuklarda anne sütü alma durumu Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2009; 52: 176-182.
16. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H ve ark. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2005; 48: 226-233.
17. Tuncel E, Dünder C, Canbaz S, Peşken Y. Bir Üniversite hastanesine başvuran 0-24 aylık çocukların anne sütü ile beslenme durumlarının saptanması. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2006; 10: 1-6.
18. Stanley Onah, Donatus Ignatius Chidiebere Osuorah1, Joy Ebenebe, et al. Infant feeding practices and maternal socio-demographic factors that influence practice of exclusive breastfeeding among mothers in Nnewi South-East Nigeria: a cross-sectional and analytical study Onah et al. Int Breastfeed J 2014, 9: 6
19. Koç G, Tezcan S. Breastfeeding Attitudes of Pregnant Women and Some Factors Which Effect the Breastfeeding Attitude. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2005; 2: 1-13.
20. Vefikuluçay D. Annelerin doğum sonu dönemde emzirmeye ilişkin bilgilerinin saptanması. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, 2002.
21. Haznedaroğlu D. Anne sütü konusunda verilen eğitim ve annelerin doğru anne sütü uygulamaları konusundaki bilgi ve davranışları üzerine bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1995.
22. Victor Mogre, Michael Dery, Patience K. Gaa Knowledge, attitudes and determinants of exclusive breastfeeding practice among Ghanaian rural lactating mother. Int Breastfeed J 2016; 11: 12
23. Eyad Altamimi, Reem Al Nsour, Duaa Al dalae, Neyaf Almajali Knowledge, Attitude, and Practice of Breastfeeding Among Working Mothers in South Jordan, Workplace Health & Safety DOI: 10.1177/2165079916665395 <http://www.sagepub.com/journalsPermissions.nav>. Copyright 2016
24. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması, 2008. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Avrupa Birliği, Ankara, Türkiye
25. Özcebe H, Bertan M, Doğan BG. Anne sütü ile beslenme ve Ankara'da bebek dostu hastaneler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 1992; 34: 305-316.
26. Ertem İO, Akıncı Z, Ulukol B, Başkan GS. "Socioeconomically advantaged infants attending a university well-child clinic in ankara: are they breast feeding optimal. Turk J Pediatr 2001; 43: 23-30.
27. Kılıç TY, Aytaç G, Gökçe S, et al. Aydın merkez 5 no'lu sağlık ocağı bölgesinde annelerin 0-6 aylık bebek beslenmesi konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. VIII. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 2002; 720-721.